

Prof. dr hab. Mirosław Kłusek

Kraków, 06.08 2021

Katedra Historii Myśli Ekonomicznej i Historii Gospodarczej

Instytut Ekonomii, Wydział Ekonomiczno – Socjologiczny

Uniwersytet Łódzki

Recenzja pracy doktorskiej Lidii Hyz – Obrzut, Turystyka w Karpach Wschodnich w okresie II Rzeczypospolitej, Rzeszów 2021, ss. 293, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Pawła Graty

Autorka za główny cel rozprawy postawiła kompleksowe przedstawienie szeroko pojętej turystyki na obszarze Karpat Wschodnich w II Rzeczypospolitej. Podjęcie się realizacji tego zadania jest, jak najbardziej słuszne. Sposób sformułowania przez autorkę problematyki badawczej dotąd nie znalazł miejsca w polskiej literaturze naukowej, a szkoda. Tereny Karpat Wschodnich w okresie międzywojennym cieszyły się dużą popularnością w Polsce wśród inteligencji, środowisk twórczych i średniej warstwy społecznej. Ze względu na rozbudowaną w latach dwudziestych XX wieku sieć uzdrowiskową i schronisk górskich oraz występowania o unikatowym pięknie pasm górskich Czarnohory i Gorganów na terenie Karpat Wschodnich z powodzeniem uprawiano wszystkie rodzaje turystyki: uzdrowiskową, sportową, górską i wypoczynkową. Do symboli tego regionu należał m.in. Truskawiec, uzdrowisko o najwyższej renomie w Polsce międzywojennej, szczególnie chętnie odwiedzane przez środowiska artystyczne.

Niestety, mimo bardzo istotnego miejsca zajmowanego przez Karpaty Wschodnie w turystyce polskiej międzywojnia, wiedza na ten temat jest fragmentaryczna. W II RP turystyka w tym regionie jest prezentowana pobieżnie i głównie w kontekście krajowej turystyki uzdrowiskowej. Po II wojnie światowej w polskiej historiografii skupiano się ogólnikowo na aspektach związanych z organizacjami turystycznymi, infrastrukturą turystyczną, turystyką górską i sportami zimowymi regionu Karpat Wschodnich. Zdecydowanie skromniej przedstawia się dorobek historiografii ukraińskiej. Autorzy

ukraińscy koncentrują się przede wszystkim na kwestiach narodowych i starają się pokazać powstawanie i rozwój ukraińskich organizacji turystycznych w Karpatach Wschodnich.

Podobnie jak sprecyzowanie tematu rozprawy, zastrzeżeń nie budzą ramy chronologiczne oraz przestrzenne dysertacji. Wybór cezury początkowej rok 1918 i końcowej rok 1939 r. jest jak najbardziej właściwy. W latach 1918 – 1939 Karpaty Wschodnie wchodziły w skład II RP. Przynależność tego regionu do państwa polskiego przyczyniła się do rozwoju turystyki na niespotykaną skalę w porównaniu do okresu istnienia Galicji Wschodniej w ramach cesarstwa Austro – Węgierskiego. Dynamiczny wzrost rozwoju infrastruktury turystycznej i ruchu turystycznego przerywa wybuch II wojny światowej. Po jej zakończeniu zarówno Związkowi Radzieckiemu a później Ukrainie nie udało się odbudować turystyki w Karpatach Wschodnich do poziomu z okresu II RP. Zakres terytorialny pracy uwzględnia wszystkie części składowe Karpat Wschodnich, począwszy od Wierchowiny Turczańskiej, po przez Bieszczady Tucholskie i pasmo Gorgany, kończąc na paśmie górskim Czarnohora.

Niepodważalną zaletą pracy jest jej interdyscyplinarność oraz bardzo szerokie wykorzystanie materiałów źródłowych. W trakcie jej powstawania skorzystano z kilku metod badawczych. Zastosowanie metody indukcyjnej przy analizie materiałów archiwalnych umożliwiło prawidłowe przeprowadzenie procesu wnioskowania. Natomiast wykorzystanie metody komparystycznej zaowocowało zaprezentowaniem udziału regionu Karpat Wschodnich w polskiej turystyce okresu międzywojnia. Wartościowym jest także zastosowanie metody geograficznej. Dzięki niej udało się precyzyjnie zlokalizować i dokładnie opisać najpopularniejsze tereny turystyczne Karpat Wschodnich. Oprócz tych metod zastosowano metodę statystyczną – opis statystyczny oraz wnioskowanie statystyczne.

Podstawową bazę źródłową stanowią akta zgromadzone w archiwach na terenie Ukrainy. Szczególnie wartościowe okazały się dokumenty z Archiwum Państwowego Obwodu Iwano – Frankowskiego: zespołu Wojewódzki Związek Międzykomunalny „Karpaty Wschodnie”, obfitującego w materiały archiwalne zawierające m.in. informacje na temat powstania i funkcjonowania Związku Międzykomunalnego oraz dane statystyczne dotyczące turystyki na terenie województwa stanisławowskiego; zespołu Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny gromadzącego wiele informacji dotyczących turystyki. Z polskich archiwów cenne okazały się zbiory zgromadzone w zespole Mieczysław Orłowicz znajdującym się w

Archiwum Polskiej Akademii Nauk. W tym zespole znalazły się materiały archiwalne wytworzone przez referaty turystyczne zlokalizowane przy urzędach wojewódzkich. Uzupełnienie dla archiwaliów stanowią czasopisma branżowe, „Wiadomości Turystyczne”, „Jedziemy” i „Turizm Polski” ukazujące się w dwudziestoleciu międzywojennym. Na ich łamach były publikowane m.in. sprawozdania z działalności towarzystw turystycznych oraz opisy atrakcji turystycznych Polski.

Przedstawiona do oceny dysertacja składa się z wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia. Wstęp liczący 8 stron w sposób wyczerpujący omawia cel, przedmiot i zakres pracy, metodykę badań oraz stan badań i bazę źródłową.

Rozdziałowi pierwszemu został nadany charakter wprowadzający. W jego pierwszej części omówione zostały, charakter Karp Wschodnich oraz początki turystyki w tym regionie. Następnie autorka scharakteryzowała politykę turystyczną państwa polskiego w dwudziestoleciu międzywojennym, koncentrując się na regulacjach prawnych i aspektach działalności turystycznej władz centralnych oraz wojewódzkiej i lokalnej administracji.

Rozdział drugi został poświęcony analizie organizacji turystyki w Karpatach Wschodnich. W pierwszym podrozdziale zaprezentowano działalność Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, głównego inspiratora turystyki górskiej w Karpatach Polskich oraz Biura Podróży Orbis i Ligi Popierania Turystyki. Niestety w przypadku Orbisu i Ligi posiadających ogólnopolski charakter, autorce udało się jedynie powierzchownie pokazać ich udział w rozwój turystyki w Karpatach Wschodnich. W ich przedstawieniu oparła się wyłącznie na materiałach wtórnych. Pewnym usprawiedliwieniem jest tłumaczenie autorki we wstępie, iż mimo zakrojonej na szeroką skalę kwerendzie w Archiwum Akt Nowych w Warszawie oraz Centralnym Państwowym Historycznym Archiwum we Lwowie, nie udało się odnaleźć materiałów archiwalnych na temat zaangażowania Biura Podróży Orbis w rozwój zorganizowanej turystyki w Karpatach Wschodnich. Dopelnienie drugiego rozdziału stanowi analiza działalności lokalnych organizacji: Wojewódzkiego Związku Międzykomunalnego „Karpaty Wschodnie” w Stanisławowie, Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyźnie oraz towarzystw sportowych.

Tematem kolejnego rozdziału jest infrastruktura turystyczna Karpat Wschodnich. W jego pierwszej części, w umiejętny sposób zostały przedstawione zalety turystyczne i wypoczynkowe regionu, ze szczególnym wyróżnieniem: warunków przyrodniczych, bogactw naturalnych w postaci źródeł wód mineralnych, uwarunkowań lokalizacyjnych. Dodatkową

zachętą do spędzania wolnego czasu lub udawania się na leczenie w ośrodkach turystycznych Karpat Wschodnich był szeroki wachlarz specjalnie przygotowywanych atrakcji. Nie bez znaczenia dla popularności miejsc turystycznych była ich dogodna lokalizacja, przy głównych szlakach komunikacyjnych. W ostatniej części autorka skupia się bazie noclegowej i gastronomicznej, wskazując, iż w przypadku wielu ośrodków turystycznych była ona niewystarczająca.

Ostatni rozdział, podobnie jak wcześniejsze, bardzo interesujący, poddaje analizie ruch turystyczny w Karpatach Wschodnich. W zwięzły i wyczerpujący sposób zostały w nim przedstawione formy i rodzaje turystyki uprawianej w tym regionie: turystyka górską, turystyka uzdrowiskowa, turystyka wypoczynkowa. Następnie, dzięki zebraniu bogatej bazy danych dotyczących ruchu turystycznego, udało się dokonać zestawień odwiedzin (frekwencji) turystów w poszczególnych rejonach, głównie w drugiej połowie lat trzydziestych oraz dokonano szacunkowych zestawień frekwencji turystycznej dla całych Karpat Wschodnich.

Recenzowaną pracę zamyka zakończenie zawierające wnioski na temat sytuacji turystyki w Karpatach Wschodnich w latach 1918 – 1939. Niestety w zakończeniu nie zostało przedstawione, jakie nowe perspektywy badawcze otwierają poczynione w dysertacji ustalenia i wykorzystane materiały archiwalne.

Zawartość dysertacji uzupełnia kilkanaście tabel, map i ilustracji. Dzięki ich zamieszczeniu wybrane aspekty pracy mogły zostać pełniej przedstawione.

Na podstawie poczynionych w pracy ustaleń dotyczących sytuacji turystyki w Karpatach Wschodnich w II Rzeczypospolitej autorka dochodzi do następujących interesujących wniosków: w okresie przynależności Karpat Wschodnich do Polski udało się rozbudować sieć schronisk i tym samym turystyka górską w tym regionie nie musiała się ograniczać do długotrwałych wypraw, których powodzenie często było uzależnione od znalezienia odpowiedniego noclegu. Szeroka baza noclegowa umożliwiła dokonywanie krótkotrwałych wypadów w góry; po zakończeniu I wojny światowej co raz większą renomę wśród kuracjuszy zdobywały uzdrowiska Karp Wschodnich, zwłaszcza Truskawiec i Morszyn, należące do najpopularniejszych w Polsce. Wzrost ich popularności przyczynił się do powstania wielu mniejszych uzdrowisk w tym regionie, bardziej dostępnych dla szerszej grupy kuracjuszy, ze względu na niższe ceny w stosunku do najpopularniejszych zdrojów; wraz z rozwojem turystyki w Karpatach Wschodnich wzrastała jakość świadczonych usług,

poprawiał się wygląd miasteczek turystycznych oraz poprawie ulegały kwestie higieny osobistej lokalnej ludności.

Opracowanie mgr Lidii Hyz - Obrzut jest bardzo ciekawe i powinno zostać opublikowane. Gdyby podjęto próbę jego wydania, warto rozważyć kwestię uzupełnienia pracy o zagadnienia związane z dalszymi losami turystyki w Karpatach Wschodnich podczas II wojny światowej, głównie turystyki uzdrowiskowej. Informacje na temat turystyki uzdrowiskowej w tym okresie można znaleźć m.in. w: M. Klusek, *German therapy tourism in the General Government District (1939-1944)*, "Scientific Review of Physical Culture" 2016, volume 6, issue 2, s. 89-97; *Das Generalgouvernement. Reisenhandbuch*, Lipsk 1943; Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół Rząd Generalnego Gubernatorstwa,teczka *Państwowe uzdrowiska w GG, choroby w nich leczone, urzędnicy, cennik usług, korespondencja, zestawienia, wycinki prasowe* o sygn. 1285/2. Ponadto zalecam kwerendę czasopism ukazujących się w Generalnym Gubernatorstwie oraz w Rzeszy pod kątem informacji na temat miejsc turystycznych Generalnego Gubernatorstwa. Przy analizie materiału zgromadzonego w przewodniku, w tece wytworzonej przez instytucję podlegającą rządowi GG oraz niemieckich doniesień prasowych należy pamiętać, iż w dużym stopniu miały one charakter propagandowy.

Poczynione uwagi dotyczące rozprawy mgr Lidii Hyz - Obrzut, *Turystyka w Karpatach Wschodnich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, które mają oczywiście charakter dyskusyjny, w żaden sposób nie mogą osłabić pozytywnej opinii o dysertacji. Jej autorka dobrze uporała się ze złożonością problemu badawczego. Przygotowała rozprawę, którą z pełną odpowiedzialnością można określić, jako bardzo wartościową. Wypełnia ona lukę w badaniach naukowych dotyczących turystyki w Polsce wschodniej w dwudziestoleciu międzywojennym.

Biorąc przedstawione powyżej wszystkie okoliczności należy uznać, iż przedstawiona do oceny dysertacja mgr Lidii Hyz - Obrzut, *Turystyka w Karpatach Wschodnich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, w mojej ocenie spełnia wszelkie warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym i dlatego wnioskuję o dopuszczenie mgr Lidii Hyz - Obrzut do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

